

تاریخ معاصر فارس

کاوہیات

اندک زمانی بعد از همایش فارس در جنگ جهانی اول، اسناد فارس در دوره دوم و سوم مجلس شورای ملی نیز منتشر شد که آن را می توان پیش درآمدی دانست بر تحولات فوق الذکر از منظری دیگر؛ یعنی از منظر داده های تاریخی مندرج در گزیده های از عرایض و شکوایه هایی که در آن دو دوره تقدیم مجلس شورای ملی شده بود.^۹ در حوزه های که تاریخ نگاری آن با آثاری چون **دلیران تنگستانی** (۱۳۱۰) و **فارس و جنگ بین الملل** (۱۳۱۳) زنده یاد محمدحسین رکن زاده آدمیت، در چارچوبی داستانی و بالحنی حماسی آغاز شد و در مراحل بعد نیز با نگاه تاریخی ترویجی در عین حال حماسی شادروان علیمراد فراشبندی در نوشته هایی چون **تاریخچه حزب دموکرات فارس** (۱۳۵۹)، **گوشه ای از تاریخ انقلاب مسلحانه مردم مبارز تنگستان، دشتی و دشتستان علیه استعمار** (۱۳۶۲) و **جنوب ایران در مبارزات ضد استعماری** (۱۳۶۵) ادامه یافت، انتشار مجموعه اسناد و گزارش هایی از این دست می تواند گامی اساسی باشد در برآوردهایی واقع گرایانه تر از این دوره از تاریخ معاصر ایران. حسن دیگر این نوع اسناد و خاطرات، تقویت وجه داخلی تاریخ تحولات مورد بحث است؛ معذور بررسی های جدی ای که در این زمینه منتشر شده اند مانند **پلیس جنوب ایران** فلوریدا سفیری^{۱۰} جز تکیه تام و تمام بر اسناد و گزارش های مقامات بریتانیایی چاره دیگری در پیش نداشته اند و اینک با انتشار این گونه اسناد به حکمروایی نوع دیگری از اسناد و مدارک نیز می توان امیدوار بود.

۱. شیراز: اوند اندیشه با همکاری بنیاد فارس شناسی، ۱۳۸۸. ۲۶۰ ص. ۴۲۰۰۰ ریال.
۲. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، با همکاری بنیاد فارس شناسی، ۱۳۸۹. ۳۱۶ ص. ۴۵۰۰۰ ریال.
۳. تهران: مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی [وزارت امور خارجه]، ۱۳۸۶. ۱۵۸ ص. ۱۷۰۰۰ ریال.
۴. شیراز: انتشارات قشقایی با همکاری بنیاد فارس شناسی، ۱۳۸۹. ۲۰۸ ص. ۵۰۰۰۰ ریال.
۵. تهران: نشر آباد بوم با همکاری بنیاد فارس شناسی، ۱۳۸۹. ۱۱۰ ص. ۲۲۰۰۰ ریال.
۶. سرگرد گوستاو نیلستروم، **شاخه نبات**؛ خاطرات سرگرد نیلستروم افسر سوئدی ژاندارمری ایران از وقایع فارس و نهضت تنگستانی (آوریل - سپتامبر ۱۹۱۵). ترجمه افشین پرتو [۱۳۷۳]. اداره کل فرهنگ و ارشاد استان بوشهر. ۴۴ ص. ۷۵۰۰۰ ریال.
۷. شیراز: انتشارات تخت جمشید، ۱۳۸۹. ج ۱. ۲۳۵ ص. ۶۰۰۰۰ ریال.
۸. شیراز: بنیاد فارس شناسی، ۱۳۸۳. ۴۴۱ ص. ۳۰۰۰۰ ریال.
۹. به کوشش منصور نصیری طبیعی. تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹. ۲۷۵ ص. ۵۰۰۰۰ ریال.
۱۰. ترجمه منصوره اتحادیه و منصوره جعفری فشارکی. تهران: نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۴.

فارس یا به عبارت دقیق تر شیراز از جمله حوزه هایی است که از لحاظ نگاه غالب برگزیده و حال، بیشتر ادب محور است تا تاریخ نگر به معنای اخص کلمه. البته دلایل امر نیز روشن است؛ چنان پیشینه پررنگی از ادب و معرفت نیز جز سنگینی کفه بدان سو اقتضای دیگری ندارد. با این حال و به رغم یک همراهی دیرینه با سنت موصوف، بالاخره تاریخ معاصر آن حدود نیز به تدریج تکانی خورده و خودی نشان می دهد. انتشار مجموعه ای از اسناد و خاطرات تاریخی در سال های اخیر و به ویژه برگزاری نشست هایی چون «همایش بین المللی فارس در جنگ اول جهانی» در آبان ۱۳۸۹ که انتشار آثار دیگری را به دنبال داشته است خود نشانی است از این دگرگونی.

در کنار **خاطرات پیر روشن ضمیر، فارس از مشروطه تا پهلوی**، خاطرات محمدحسین استخر مدیر روزنامه **استخر** که در سال ۱۳۸۸ به همت مسعود شفیعی سروستانی منتشر شد،^۱ جا دارد از کتاب **فارس از مشروطیت تا جنگ اول جهانی** نیز یاد شود که گزیده ای است از اسناد محفوظ در سازمان اسناد ملی که امسال در چارچوب انتشارات سازمان اسناد منتشر شده است. این مجموعه که به همت محمدعلی رنجبر گرد آمده است بسیاری از تحولات فارس را در دوره مورد بحث تحت پوشش دارد.^۲ در واقع آن را می توان مکمل پاره ای از مجموعه های پیشین دانست همانند **انقلاب مشروطیت در فارس** که در ۱۳۸۶ به کوشش منصور نصیری طبیعی منتشر شد و بر اساس اسناد وزارت امور خارجه تنظیم شده است.^۳

در کنار برگزاری همایش فارس در جنگ جهانی، سه کتاب دیگر نیز منتشر شده است؛ دو جلد در چارچوب انتشارات همایش و یکی نیز همزمان با آن. در مقوله نخست از کتاب **نبرد قشقایی ها با انگلیسی ها در جنگ جهانی اول** به روایت اسناد باید یاد کرد که آن نیز به کوشش منصور نصیری طبیعی فراهم شده و همانند کار پیشین او بیشتر بر اسناد وزارت امور خارجه استوار است^۴ و دیگری نیز **جنگ جهانی اول و فارس** با عنوان فرعی **خاطرات سرگرد گوستاو نیلستروم سوئدی در سال های ۱۹۱۵ تا ۱۹۱۸ از رویدادهای فارس در جنگ جهانی اول**.^۵ این رساله را افشین پرتو ترجمه کرده است که پیشتر نیز بخشی از خاطرات نیلستروم را در همین حوزه تحت عنوان **شاخه نبات** ترجمه و در چارچوب انتشارات کنگره رئیس علی دلواری منتشر کرده بود.^۶ **جنگ جهانی اول و فارس**، همراه با مقدمه ای از سوی مترجم، خاطرات نیلستروم را از تحولات بعدی فارس شامل می شود.

جلد اول از مجموعه دو جلدی **درة الانوار حسینی** به قلم میرزا علاءالدین حسینی رئیس الاطباء، خاطرات یکی از ناظران عینی تحولات فارس در دوره مورد بحث است که به تصحیح علی اکبر صفی پور و پرتو پروین همزمان با این همایش منتشر شده است.^۷ **درة الانوار** را می توان تالی یادداشت های شیخ عبدالرسول نیز شیرازی دانست که آن نیز چندی پیش تحت عنوان **تحفه نیر** به همت بنیاد فارس شناسی و به تصحیح و توضیح دکتر محمد یوسف نیری منتشر شده بود.^۸